

Veckans växt v. 52 2008

Järnek (*Ilex aquifolium*)

Släktet järnek omfattar 400 arter med ursprung från alla världsdelar utom Australien. Järnek finns vild i kusttrakterna av Danmark och Norge medan enstaka vilda exemplar kan finnas i Sverige. Järnek kallas även kristorn vilket också är det norska och danska namnet på järnek.

Växten har mörkt gröna glänsande blad, oftast med taggar. Järneken blommar i maj till juni med vita svagt doftande blommor. På hösten har den vackert röda eller gula frukter. Växten klarar temperaturer ner till -20 grader

under enstaka tillfällen men trivs bäst när genomsnittstemperaturen inte understiger noll grader. De flesta cultivarerna är enkönade och för att få bär skall man välja en han- och en honsort. Undantag är 'JC van Tol' som är en självbefruktare.

Järneken kom till Norden ca 7000 år fKr. Den kan bli över 300 år och växer oftast som en buske men kan bli upp mot 10- 12 m hög. Järneken nämndes redan i Eddan men då under namnet beinvidr. Det senare namnet *aquifolium* kan härledas till *acus* som betyder nål och *folium*-blad. Järneken användes av romarna för att dekorera med när det var fest till ära för gudarna. Festen pågick från den 17 december och sju dagar framåt. Vintergröna växter som mistel och järnek har också använts som dekoration vid midvinter och vårfester som en fruktbarhetssymbol för det evigt gröna. Veden hos järnek är mycket hård och har använts till möbeltillverkning. Järnek har brukats som medicinalväxt där man använt bladen till te mot feber, förkylningar, influensa och reumatism.

Variationen inom *Ilex* är stor både inom arter och med olika varianter. Den äldsta kända sorten av järnek är 'Ferox' som fortfarande finns i odling. 'Ferox' har funnits i odling sedan tidigt 1600-tal och har egenskaper som gör att den passar bra till häckväxt. Det fanns tidigt många varieteter i odling, bland annat sorterna 'Ferox Argentia' som funnits sedan 1662 och 'Ferox Aurea' och Golden Milkmaid som kom i mitten av 1700-talet.

Ilex aquifolium fanns till försäljning i början av 1900-talet i Alnarps trädgårdar där man kunde finna sorterna 'Angustifolia', 'Albo variegata' vitbrokig järnek, och den guldkantade järneken 'Aureo Marginata', medan 'Pyramidalis' blev vanlig först under 1930 talet.

Text & foto: Katarina Wedelsbäck Bladh